

Володимир ВЛАСЕНКО, Леся ОСТРОВСЬКА

СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНІ ЛЕКСЕМИ – ОДИН З ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ АСПЕКТІВ АНАЛІЗУ ІСТОРИЧНИХ ТВОРІВ В. ШЕВЧУКА І Л. КОСТЕНКО

Багатство мови, її свіжість, самобутність є чи не найважливішою рисою при формуванні поетичного стилю. Великий словниковий запас – це один з аспектів, що лежить в основі мистецького доробку. Вміння за допомогою слова показати відтінки значень, найневловиміші рухи людської душі, зобразити найінтимніші моменти свого життя, викласти серце й волю в рядки, що так несміливо спливають у свідомості – ось що вирізняє справжнього митця.

Мистецька харизма поета найчастіше міститься в його ідеях, які матеріалізуються завдяки словам. І, безперечно, правильний і влучний вибір лексичного відтінку й зумовлює народження яскравого образу.

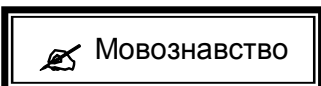
Загальновідомим є поділ лексики на значеннєві групи, які використовуються автором для створення відповідного колориту. Вибір групи, як правило, зумовлений жанром твору, його змістом, ідеєю і тематикою [2: 204].

Значний інтерес для лінгвістів становлять історичні твори, у яких відсоток стилістично забарвленої лексики досить вагомий. Здійснюючи аналіз цих творів, констатуємо наявність у них значної кількості застарілої лексики, за допомогою якої автор намагається відтворити історичне тло, на якому відбувається драма людського життя.

Яскравими прикладами в історичній царині є творчість Валерія Шевчука та Ліни Костенко. Ці, здавалось би, такі різні автори мають багато спільного, і це спільне – історія нашого народу, яку вони пропускають крізь призму власного світогляду, та все одно завжди лишають за нами право вибору, право власного рішення. Щоб заглибити читача в потрібну епоху, автори максимально використовують необхідні для цього засоби.

Спробуємо проаналізувати історичний роман Ліни Костенко “Берестечко” та збірку історичної прози Валерія Шевчука “У череві апокаліптичного звіра”. Для обох авторів маркуючою рисою є вживання історизмів та архаїзмів. Особливо багато представлений шар військової лексики. Так, у Л. Костенко:

Я там залишив знак своєї влади –
мою печать, бунчук і булаву.
Де ж твої клеїноди?

У В. Шевчука:

Кияни зустрічали князя як належить: з духовенством... з тимпанами й трубами, з хоругвами.

... підняті руки з ощепами, шаблями, булавами, киями, копіями, розмотані хвости бунчуків, ... кольчуги, щити, шоломи.

Широко представлені у творах побутові історизми, які змальовують життя та звичаї народу [3: 89].

У В.Шевчука знаходимо:

... то чи носив би на собі убогу кирею, а не золотий кунтуш.

... глибше насунув на лоба кукіль...

У Л. Костенко:

Хто гайворонням вицабані очі,

Червоною китайкою затьмить?

Ім ніч іскрила зоряним кресалом.

Важливе місце обидва автори відводять архаїзмам.

У В. Шевчука:

... захопив капшук зі сріблом...

... витяг з череса калиту...

... знесилів після буцегарні...

У Л. Костенко:

А я, переможений гетьман, сиджу тут,

Як перст, один.

Була як опік серця і чола.

Істотною відмінністю художньої мови В.Шевчука є використання лексики, яка важко зрозуміла для непідготовленого читача. Вона не лише маркована часовими пластами, а й часто має діалектне походження.

... два збуї в чернечих рясах...

... бикоподібні гевали...

... покликано воловикив...

... самоправно захопив колодницю.

В.Шевчук стилізує мовлення своїх творів, максимально наближуючи його до певної епохи. Читач повинен мати високий культурний розвиток, щоб адекватно сприймати його твори. Історична проза В.Шевчука високоінтелектуальна і раціональна, це справжнє чоловіче письмо.

Творчість Л. Костенко має потужне історико-культурне осердя, її мовлення насичене, багате, колоритне. Навіть історичним творам притаманна глибока емоційність, чуттєвість. Вона вмє так органічно і легко об'єднувати дві культури, як може зробити лише людина, що досконало знає особливості менталітету обох. Саме тому вона вводить в "Берестечко" ряд екзотизмів, які використовуються для повнішого відтворення національних особливостей життя і побуту турків. Ці слова одразу привертають увагу. Введені в контекст, вони роблять його образним уже своєю присутністю.

Тепер кому я хто, ціна мені калим,
Хоч дівчину врятували
Одну зі всього ясиру.

Значно рідше в романі зустрічаємо варваризми.

“Vae victis!” – горе переможеним! –
як той заброда римлянам сказав.
Моє життя не щедре на “віват”.

Аналізуючи лексичний шар роману “Берестечко” Л. Костенко та збірки В.Шевчука “У череві апокаліптичного звіра”, багато уваги приділяємо індивідуально-авторським неологізмам, які дають нову емоційно-експресивну образну назву поняттю, що вже функціонує в мові. Новотвори Л. Костенко є яскравими прикладами небуденної фантазії, незвичайного асоціативного мислення.

На нас ішла стіна рухомогруда.
Б'єте своїх, прокляті дурнолобці.
Ось я тут п'ю горілку-запридиху.

У В.Шевчука знаходимо:

... був як павичка, ще й закандзюблений...
... така ж вийшла придибенція...

Аналіз, здійснений нами, певна річ, не розкриває всю повноту лексичного багатства творів, використаного авторами. Це спроба зробити аналіз творчості двох митців, беручи за основу лексичний аспект. Багатство мовлення, яскрава колоритність, самобутність – саме таке враження справляють на читача твори цих авторів.

1. Костенко Л.В. Берестечко: Історичний роман. – К., 1999. – 157 с.
2. Коцюбинська М. Література як мистецтво слова. – К., 1965. – 319 с.
3. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. – К., 1984. – 166 с.
4. Шевчук В.О. У череві апокаліптичного звіра: Іст. повісті та оповідання. – К., 1995. – 205 с.